

زنان و حق باروری

در فقه اسلامی و حقوق ایران

تألیف

لیلا ثمنی

(عضو هیأت علمی دانشگاه الزهرا (س))

با نظارت

مهدی مهریزی

(عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)

سرشناسه: ثمنی، لیلا، ۱۳۵۶ -

عنوان و نام پدیدآور: زنان و حق باروری در فقه اسلامی و حقوق ایران/تالیف لیلا ثمنی؛ با نظارت مهدی مهریزی؛ ویراستار علمی سیدمحمدرضا امام؛ ویراستار ادبی ناصر احمدزاده.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه الزهراء، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: شانزده، ۲۱۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۱۴-۷۸-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۹۷-۲۱۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: حقوق باروری (فقه)

(Reproductive rights (Islamic law

حقوق باروری -- ایران

Reproductive rights -- Iran

شناسه افزوده: مهریزی، مهدی، ۱۳۴۱ -

شناسه افزوده: Mahrizi, Mahdi

شناسه افزوده: امام، سیدمحمدرضا، ۱۳۲۸-، ویراستار

شناسه افزوده: دانشگاه الزهراء، انتشارات

شناسه افزوده: Alzahra University press

رده بندی کنگره: BP ۱۹۸/۶

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۸۵۶۶۹۷۴

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

زنان و حق باروری در فقه اسلامی و حقوق ایران

تألیف: لیلا ثمنی (عضو هیئت علمی دانشگاه الزهراء(س)) با نظارت مهدی مهریزی (عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات).

انتشارات: دانشگاه الزهراء (س)

کارگاه صفحه آرایی و طراحی جلد: لوگو گرافیکال

چاپ و صحافی: هنگام

ویراستار علمی: دکتر سید محمدرضا امام

ویراستار ادبی: دکتر ناصر احمدزاده

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

شابک: 978-622-6114-78-3

قیمت: ۶۴۰۰۰ تومان

سال نشر: پاییز ۱۴۰۰

شماره تماس واحد فروش: ۰۲۱-۸۸۰۴۸۹۳۴-۸۸-۰۲۱-۸۵۶۹۲۸۳۹

سامانه فروش الکترونیکی: <http://book.alzahra.ac.ir>

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای دانشگاه الزهراء(س) محفوظ است.

پذیرش چاپ این اثر در جلسه ۱۴۳ شورای انتشارات دانشگاه مورخ ۱۳۹۹/۰۴/۲۴ به تصویب رسید.

۷۰ درصد این اثر مستخرج از رساله دکتری و ۳۰ درصد مستخرج از طرح پژوهشی موظف سال ۱۳۹۷ صاحب اثر است.

فهرست

۹	مقدمهٔ استاد مهریزی
۱۱	پیشگفتار نویسنده
۱۳	درآمد
۱۷	بخش اول: کلیات و مباحث مقدماتی حق باروری زنان
۱۸	درآمد
۱۸	گفتار اول- پیشینه و تبیین مفاهیم
۱۸	یک- پیشینهٔ پژوهش دربارهٔ حق باروری زنان در اسلام
۲۱	دو- مفهوم «حق»
۲۱	الف- تعریف لغوی «حق»
۲۲	ب- تعریف اصطلاحی «حق»
۲۳	ج- ویژگی‌های «حق»
۲۴	سه- تفاوت «حق» با «حکم» و «تکلیف»
۲۵	الف- تعریف «حکم»
۲۵	ب- تعریف «تکلیف»
۲۶	ج- ویژگی‌های «حکم»
۲۷	د- تفاوت‌های حق و حکم
۲۹	ه- معیارهای تشخیص حق از حکم
۲۹	معیار اول- قابلیت نقل و انتقال و اسقاط
۲۹	معیار دوم- مراجعه به نص شرعی و عرف
۳۰	معیار سوم- اصل عدم حق
۳۰	معیار چهارم- اصول عملیه
۳۱	و- ارتباط حق و تکلیف
۳۱	رابطهٔ اول- رابطهٔ تضاییفی منطقی
۳۲	رابطهٔ دوم- رابطهٔ تقابلی
۳۲	چهار- مفهوم «باروری» و «حق باروری»

گفتار دوم: مباحث مقدماتی.....	۳۴
مقدمه اول: ضرورت عقلی و عرفی باروری زوجه در نکاح دائم.....	۳۴
یک- باروری؛ قاعده عام و جهان شمول.....	۳۴
دو- ضرورت عقلی و فطری فرزندآوری.....	۳۶
مقدمه دوم: حکم عزل و باروری زنان.....	۳۹
یک- تعریف عزل.....	۴۰
دو- عزل توسط زوج یا زوجه.....	۴۰
سه- محل اختلاف در عزل.....	۴۲
چهار- ارتباط عزل و فرزندآوری.....	۴۲
مقدمه سوم: مقاصد شریعت و باروری زنان.....	۴۴
یک- فرزندآوری در آیات.....	۴۴
دو- فرزندآوری در روایات.....	۴۵
سه- فرزندآوری؛ علت تشریح نکاح.....	۴۶
چهار- فرزندآوری؛ لازمه حفظ نسل در فقه مقاصدی اهل سنت.....	۵۱
مقدمه چهارم: مقتضای عقد نکاح و باروری زوجه.....	۵۷
یک- منظور از مقتضای عقد و اقسام آن.....	۵۷
دیدگاه اول.....	۵۸
دیدگاه دوم.....	۵۹
دیدگاه سوم.....	۵۹
جمع بندی دیدگاهها و اقسام اقتضانات عقد.....	۶۰
دو- مقتضای ذات و اطلاق عقد نکاح.....	۶۲
الف- تفاوت اقتضای ذات و اقتضای اطلاق نکاح.....	۶۳
۱- مقتضای ذات نکاح.....	۶۳
۲- مقتضای اطلاق نکاح.....	۶۹
ب- تفاوت مقتضای نکاح دائم با مقتضای نکاح موقت.....	۷۰
۱- کشف مقتضای اطلاق نکاح دائم.....	۷۱

- ۲- مراجعه به عرف، روش کشف مقتضای اطلاق عقود..... ۷۲
- ۳- مقتضای اطلاق عقد نکاح در مراجعه به عرف..... ۷۲
- بخش دوم: حق باروری زنان در فقه اسلامی..... ۷۵
- گفتار اول- جایگاه باروری زنان در متون فقهی..... ۷۶
- گفتار دوم: دیدگاه‌های فقهی پیرامون حق باروری زنان..... ۷۹
- دیدگاه اول: حق الله بودن باروری و تکلیف باروری زنان..... ۸۰
- یک- حکم فرزندآوری..... ۸۴
- دو- اصل زوجیت در آفرینش و تکلیف به باروری..... ۸۹
- دیدگاه دوم: نفی حق باروری برای زنان..... ۹۱
- یک- آیات..... ۹۱
- دو- روایات..... ۹۱
- سه- دلیل عقلی..... ۹۴
- چهار- دلیل فقها..... ۹۴
- دیدگاه سوم: حق باروری مختص زنان..... ۹۵
- یک- روایات..... ۹۵
- دسته اول- روایات ناظر بر حرمت عزل بدون رضایت زوجه..... ۹۵
- دسته دوم- روایات مشعر به جواز یا لزوم عزل از برخی زنان..... ۹۷
- دسته سوم- روایات ناظر به ضرورت اذن مولی در عزل از کنیز..... ۹۹
- دسته چهارم- روایات لزوم پرداخت دیه عزل به زوجه ناراضی..... ۱۰۱
- دسته پنجم- جواز عزل در عقد موقت..... ۱۰۳
- دو- حکومت قاعده لاضرر در عزل بدون رضایت زوجه..... ۱۰۴
- دیدگاه چهارم: باروری حق مشترک زوجین..... ۱۰۵
- یک- جمع روایات دال بر جواز و حرمت عزل..... ۱۰۸
- دو- حق باروری مقتضای اطلاق عقد نکاح دائم..... ۱۱۶
- دیدگاه پنجم: باروری حقی طبیعی و توافقی، نه شرعی..... ۱۱۸
- یک- حق مادرشدن ارتکاز عقلایی..... ۱۲۰

- دو- حق باروری توافقی ۱۲۳
- گفتار سوم- جمع‌بندی و دیدگاه مختار ۱۲۴
- یک- جمع‌بندی حکم عزل در دوره‌های فقهی ۱۲۶
- دو- جمع ادله عزل ۱۲۹
- سه- مشروعیت حق باروری برای زوجین ۱۳۲
- چهار- اصل اولی در باروری و جواز عزل ۱۳۷
- پنج- حق باروری زوجین لازمه تأمین مقصد شارع از تشریح نکاح ۱۳۹
- بخش سوم: حق باروری زنان در حقوق ایران ۱۴۳**
- درآمد ۱۴۴
- گفتار اول: حق باروری زنان و درخواست طلاق ۱۴۴
- گفتار دوم: قوانین ناظر بر حق باروری زنان ۱۴۶
- ۱- قانون حمایت از حقوق و مسئولیت‌های زنان در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی ۱۴۷
- ۲- قانون حمایت خانواده ۱۴۷
- ۳- بند دهم شروط ضمن عقد سند نکاحیه ۱۴۸
- گفتار سوم: جایگاه حق باروری در رویه قضایی ایران ۱۴۸
- یک- آرای دادگاه ۱۴۸
- دو- ممانعت از باروری توسط زوج ۱۵۲
- بخش چهارم: ضمانت اجرای حق باروری زنان ۱۵۵**
- گفتار اول: الزام‌های ناشی از حق باروری ۱۵۶
- یک- منظور از الزام به باروری ۱۵۷
- دو- الزام به عدم جلوگیری ۱۶۰
- سه- الزام به درمان، موافقت یا مشارکت در درمان ۱۶۴
- چهار- الزام به موافقت با دخالت شخص ثالث ۱۶۹
- گفتار دوم: ضمانت اجرای حق باروری زنان ۱۷۳
- یک- ضمانت اجرای حق باروری زوج ۱۷۴
- دو- ضمانت اجرای حق باروری زوجه ۱۷۵

- گفتار سوم: استثنای حق باروری زنان ۱۸۱
- یک- وجود علل موجه در جلوگیری از باروری ۱۸۲
- الف- سوءرفتار و اخلاق زن ۱۸۳
- ب- وجود موانع تربیتی ۱۸۴
- ج- بازماندن از رشد معنوی ۱۸۵
- د- در حد کفاف بودن فرزندان ۱۸۶
- ه- ضرری و حرجی بودن فرزندآوری ۱۸۸
- و- ترس از واقع شدن در معصیت ۱۸۸
- دو- بعضی دلایل غیرشرعی جلوگیری از فرزندآوری ۱۸۹
- الف- موانع جسمی ۱۸۹
- ب- موانع اقتصادی ۱۹۰
- ج- موانع اجتماعی-جغرافیایی ۱۹۱
- جمع بندی و نتیجه گیری ۱۹۲
- پیوست: استفتائات مرتبط ۱۹۳
- فهرست منابع ۱۹۵
- ۱- منابع عربی ۱۹۵
- ۲- منابع فارسی ۲۰۵
- ۳- فهرست مقالات ۲۰۷
- ۴- منابع انگلیسی ۲۰۹
- ۵- منابع نوری ۲۰۹
- الف- کتابخانه الکترونیکی ۲۰۹
- ب- منابع اینترنتی ۲۰۹

مقدمه استاد مهریزی

خانواده بنیاد و رکن اصلی جامعه انسانی است. زن، شوهر و فرزندان نخستین حلقه خانواده را تشکیل می‌دهند و سپس این حلقه، حلقه‌های دیگری را در پی دارد تا به ساخت یک جامعه می‌رسد.

در آموزه‌های دینی، این رکن اصلی از جایگاه والایی برخوردار است و برای تشکیل، حفظ و رشد و ارتقای آن توصیه‌های فراوان وجود دارد و بر هر یک از آن سه مرحله بسیار تأکید شده است. از خانواده با تعبیر «مهم‌ترین خانه‌ای که بنا شده» یاد می‌شود که خراب کردن آن عرش الهی را می‌لرزاند. این اهمیت و اعتبار با تفاوت‌هایی در همه ادیان و فرهنگ‌ها مطرح است.

از دیرباز تا کنون برای این نهاد، ساختارهای حقوقی و قوانین و مقرراتی در فرهنگ‌ها و ادیان به چشم می‌خورد: از چگونگی تشکیل آن، شرح وظایف و حقوق همسران تا مقررات برهم‌زدن این کانون. این ساختارهای حقوقی و قوانین و مقررات، نوع نگاه این فرهنگ‌ها و ادیان را به زن و شوهر و نوع رابطه میان آن دو و جایگاه و سهم هریک را در خانواده تعیین می‌کنند.

توجه به این نکته ضرورت دارد که فقه اسلامی ازدواج را در زمره معاملات قرار داده و آثار حقوقی متعاملین را بر آن بار کرده است. زن و شوهر گاه بسان خریدار و فروشنده و گاه بسان موجر و مستأجر قلمداد شده‌اند. گروهی اندک از فقیهان، شبه معاملات را برای نکاح و رابطه زوجیت و همسری به‌کار برده‌اند و بدین وسیله خواسته‌اند از بار فرهنگی و حقوقی تعبیر معاملات بکاهند.

به نظر می‌رسد که پیوند همسری یا همان عنوان فقهی نکاح و رابطه زوجیت را باید از دایره معاملات و شبه معاملات خارج کرد و آن را معاهده‌ای انسانی دانست که دو انسان بالغ و آگاه با یکدیگر منعقد می‌کنند و آثار معاهده را باید بر آن بار کرد. برای این ایده می‌توان به سیره عقلا در تلقی از نکاح و زوجیت و نیز برخی شواهد درون‌دینی استناد کرد. این ایده و نظر می‌تواند مبنای رفع بسیاری از ناملازمات حقوقی در رابطه زن و شوهر قرار بگیرد. دیگر نمی‌توان میان مهریه و بضع، رابطه حقوقی تعریف کرد و یا بر اساس اجاره‌دانستن نکاح، مرد را از پاره‌ای وظایف معاف کرد.

این کتاب که به یکی از پیامدهای زوجیت و نکاح یعنی فرزندآوری می‌پردازد، کوشیده این حق را با نگاه رایج فقهی برای زن به اثبات برساند و خوشبختانه تلاش موفقی را سامان داده است.

امید است این اثر بتواند در ایجاد بستر فرهنگی مناسب در روابط زن و شوهر برای جامعه علمی و قانون‌گذاران سودمند باشد.

پیش‌گفتار نویسنده

یکی از پرسش‌های مهم و رایج زنان در کلاس‌ها، مشاوره‌های ازدواج و پاسخگویی به مسائل حقوق اسلامی، این است که آیا برای باروری، صاحب حق مستقل هستند یا نه؟ حق باروری یا حق بچه‌دار شدن، در کتاب‌های فقهی برابر با «حق استیلا» است که نخستین بار ضمن پژوهش پیرامون حقوق غیرمالی زوجین در پایان‌نامه کارشناسی ارشد در سال ۱۳۸۴، با آن مواجه شدم. پس از آن در سال ۱۳۹۲ و در مقطع دکتری در «دانشگاه ادیان و مذاهب» تصمیم گرفتم «حق فرزندآوری زوجین از دیدگاه فقه مذاهب اسلامی» را مورد بررسی قرار دهم. کار روی این موضوع دو سال طول کشید؛ مطالعات فقهی آن سال ۹۴ و در قالب رساله دکتری و مطالعات حقوقی آن در سال ۹۶ و در قالب طرح پژوهشی با حمایت دانشگاه الزهرا (سلام‌الله علیها) به پایان رسید.

بر خود لازم می‌دانم پس از شکر الهی، از پدر و مادر بزرگوaram، همسر مهربان و دختران عزیزم و تمام استادانی که بزرگوaramه در به ثمر نشستن این اثر مرا یاری کردند، سپاسگزاری کنم. از حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر مهدی مهریزی که به‌عنوان استاد راهنمای رساله دکتری بنده همراهی دلسوزانه، متواضعانه و بزرگوaramه‌ای داشتند، بسیار سپاسگزارم. از حجت‌الاسلام آقای دکتر سید محسن فتاحی و سرکار خانم دکتر فروغ‌الصباح شجاع‌نوری که در کسوت استادان مشاور رساله دکتری مرا مستفیض نمودند تشکر می‌کنم. همچنین از حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر مهدی فرمانیان، معاون پژوهشی دانشگاه ادیان و مذاهب؛ سرکار خانم دکتر مهناز ملانظری، رئیس محترم دانشگاه الزهرا (سلام‌الله علیها) و جناب آقای دکتر یدالله اردوخانی، معاون محترم پژوهشی دانشگاه که چاپ این اثر مدیون همراهی و پیگیری ایشان است، بسیار متشکرم. از حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر رجیبی و سرکار خانم دکتر طویب شاکری که داوری رساله دکتری اینجانب را بر عهده داشتند، فروتنانه سپاسگزارم. از حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمدرضا امام که بزرگوaramه زحمت ویراستاری علمی این اثر را تقبل فرمودند قدردانی می‌کنم.

درآمد

پیوند زناشویی و ازدواج بر مبنای شرعی و قانونی یا در اصطلاح حقوقی، انعقاد عقد نکاح به نحو صحیح، منشا و خاستگاه حقوق و تکالیف متعددی اعم از مالی و غیرمالی، برای هر یک از همسران است. به دنبال شناسایی حقوق غیرمالی همسر در متون اسلامی، عبارتی به چشم می‌خورد که اشاره به وجود حقی به عنوان «حق استیلا» برای او دارد.

تصریح برخی فقها به وجود حقی به نفع زن با عنوان حق استیلا، موجب شد تا موضوع این کتاب شکل بگیرد. در واقع مهم‌ترین و اصلی‌ترین پرسشی که این کتاب تلاش دارد به آن پاسخ دهد این است که دیدگاه اسلام نسبت به حق باروری زنان چیست و آیا دلایل و مستنداتی وجود دارد که به پشتوانه آنها بتوان حق باروری را به عنوان یکی از حقوق غیرمالی زوجه مورد بحث قرار داد؟

اگرچه تنها راه مشروع باروری زنان، تحقق صحیح عقد نکاح و جلب موافقت شوهر است، اما راه‌های جدید آزمایشگاهی نیز برای حصول باروری زنان به صورت مصنوعی، کشف شده است. فارغ از بررسی مشروعیت هر یک از راه‌های باروری و حلیت یا حرمت مقدمات باروری مصنوعی به صورت واسطه (اجاره رحم) یا با کمک شخص ثالث (با اهدای اسپرم یا تخمک)، در این کتاب بحث پیرامون حق باروری زن به طور کلی است که داخل عقد نکاح مشروع بوده و قابلیت تحقق داشته باشد.

در مباحث درس خارج فقه آیات عظام و درباره مسائل مستحدثه‌ای همچون تلقیح مصنوعی، رحم اجاره‌ای و از این قبیل پرسش‌هایی که به طور متعدد و جدی مطرح می‌شوند، این مطلب مشاهده می‌شود که پاسخگویی به بعضی جهات و جوانب این بحث‌ها، منوط به اثبات وجود یا رد حق باروری زنان است. فقیهان به نحو مبنایی و فارغ از پرداختن به دلایل مشروعیت حق باروری زنان، به بررسی مباحث یادشده پرداخته‌اند. بنابراین لازم است که برای به ثمر رسیدن مباحث، وضعیت حق باروری زنان روشن شود.

ظاهر امر باروری این است که زن و شوهر نسبت به باروری به توافق برسند و با رضایت یکدیگر، اقدام به باروری و فرزندآوری نمایند. اما پرسش این است که اگر در مورد باروری میان آنها اختلافی پیدا شد، چه مرجع و قانونی برای حل این اختلاف وجود دارد؟ آیا تنها راه قانونی در فصل خصومت ناشی از حق باروری زنان، طلاق است؟ این در حالی است که در

صورت امتناع و خودداری مرد از پرداخت نفقه زنش، دادگاه او را مجبور به پرداخت نفقه می‌کند و یا در صورت امتناع زن از تمکین، دادگاه حکم به الزام به تمکین می‌دهد. آیا در این مورد هیچ راه حلی برای الزام به باروری پیش از صدور حکم طلاق وجود ندارد؟ بر فرض اینکه تنها دلیل زن و شوهر برای تصمیم به طلاق، توافق نداشتن روی باروری باشد، می‌توان با راهکارهایی در الزام به باروری یا عدم مخالفت با باروری زن، مسئله را حل کرد؟

تحقیقات و مراجعات مشاوره‌ای حاکی از آن است که باروری و فرزندآوری یکی از اموری است که در بسیاری از موارد منشأ ایجاد اختلاف میان زن و شوهر در دعوی خانوادگی می‌شود. این اختلاف گاهی در اصل بچه‌دار شدن است، مانند آنکه یکی از همسران دوست دارد بچه‌دار شود، ولی دیگری به‌طورکلی مخالف است و مثلاً می‌گوید: «دوران جوانی را باید خوش و آزاد بود و وجود فرزند مانع آزادی است»؛ گاهی هم زن و شوهر بر اصل فرزندآوری توافق دارند، اما نسبت به زمان آن، اختلاف نظر دارند؛ گاهی نیز اختلاف همسران در تعداد فرزندان است، مثلاً مرد تمایل ندارد که بیش از یک فرزند داشته باشد، اما زن می‌خواهد فرزندان زیادی داشته باشد یا برعکس.

افزون بر ممانعت بی‌دلیل یکی از همسران از فرزندآوری در موارد یادشده، روند روبه‌رشد مشکلات ناباروری و نیاز به پرداخت هزینه‌های سنگین برای رفع مشکل و همچنین تحمیل مسئولیت‌های مادی و معنوی ناشی از فرزندآوری بر همسران و مسائل متعددی از این دست، موجب به توافق نرسیدن بر سر فرزندآوری می‌شود.

روشن نبودن دیدگاه شفاف و دقیق آیین‌نامه نظام حقوقی اسلام و در نتیجه نظام حقوقی ایران نسبت به حق باروری زنان، در کنار روند رو به کاهش جمعیت مسلمانان به‌ویژه شیعه در ایران و بحرانی‌شدن مسئله جوانی جمعیت، ضرورت پرداختن به موضوع این کتاب را روشن می‌سازد.

با نظر به رویه قضایی در این‌باره، مشاهده می‌شود که قضات دادگاه خانواده و حقوق‌دانان در دعوی فرزندخواهی یا باروری زنان راهی جز صدور گواهی عدم امکان سازش ندارند، مگر اینکه حق باروری زنان در قانون ثابت و وارد شده و دارای ضمانت اجرای کافی باشد. از این‌رو نیاز است تا حق باروری زنان از منظر اسلامی کاملاً بررسی و تبیین شود تا بتوان بر مبنای آن به تفسیر یا تکمیل قانون پرداخت و در نتیجه حکم قضایی صادر نمود.

از سوی دیگر، در رویارویی با سؤالات شرعی در موارد متعددی که زنان تمایل به باروری دارند و با مخالفت شوهر روبه‌رو می‌شوند، وضعیت مشروعیت این حق مشخص نیست. آیا زنان در صورتی که شوهر قصد جلوگیری به‌طور مخفیانه دارد یا تظاهر به عدم جلوگیری می‌کند و یا از شرکت در شناسایی عامل عدم باروری امتناع می‌ورزد و یا زمانی که تن به معالجه نمی‌دهد یا حاضر به پرداخت تأمین هزینه درمان ناباروری خودش یا زن نمی‌شود، آیا امکان الزام شوهر وجود دارد؟ مثلاً می‌توان با اثبات مشروعیت حق باروری زنان، شوهر را ملزم به مشارکت یا پرداخت هزینه درمان ناباروری خودش یا همسرش نمود؟

این پرسش‌ها و بسیاری از سؤالات مشابه در این‌باره مثل حق جلوگیری نکردن بدون اجازه یا رضایت شوهر، در صورتی که مخالفت شوهر ناموجه باشد، نگهداری از تخمک بارور شده در دوران جوانی و استفاده از آن در موارد اضطراری یا غیراضطراری در آینده، تنها بخشی از پرسش‌های بی‌پاسخ در این زمینه است؛ که پاسخ مشروع و بیان حکم شرعی به تمام این موارد، منوط بر این است که بررسی شود آیا شرعاً حقی به نام حق باروری برای زنان وجود دارد؟

البته باید در نظر داشت که در صورت اثبات حق باروری زنان، پرسش‌های متعددی پیرامون ضمانت اجرای این حق و الزامات ناشی از مشروعیت این حق، مطرح می‌شود که به نظر می‌رسد دلیل بسیاری از کسانی که به طرح مسئله حق باروری زنان نپرداخته‌اند، پرهیز از پرداختن به همین دو امر است.

از آنجاکه برای حل مسائل حقوقی در فقه اسلام، لازم است از تمام ظرفیت‌های موجود در منابع بهره‌گرفت، از این‌روی، در این کتاب به دیدگاه فقهی تمام مذاهب اسلامی نظر افکنده شده تا در صورت اثبات شرعی حق باروری زنان، راه‌حلی حقوقی-اسلامی در دعاوی مرتبط با این حق در جهان اسلام به دست آید. از همین‌روست که حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام) می‌فرماید: بررسی آرای مختلف و مقایسه آنها با یکدیگر محل صدور خطا را روشن می‌کند.^۱

---

۱. نهج البلاغه، حکمت ۱۷۳؛ «من استقبل وجوه الآراء عرف مواقع الخطأ». آن که به پیشواز رأی و اندیشه صاحب‌نظران رود و آن را بپذیرد، درست را از خطا بازشناسد(نک. نهج البلاغه، سخنان امام علی، ترجمه ناصر احمدزاده، ص ۳۵۱)

حضرت در وصیت خود به فرزندشان محمد حنفیه، می‌فرماید: ^۱ «اضمم آراء الرجال بعضها إلى بعض؛ ثم اختر أقربها إلى الصواب و أبعدها من الارتياب» نظرات مختلف افراد را در کنار هم قرار بده و آن نظری را انتخاب کن که به درست، نزدیک‌تر و از خطا و اشتباه، دورتر است. کتاب حاضر بر مبنای روش توصیفی، تحلیلی و استنباطی، با مراجعه به متون معتبر تفسیری، روایی و فقهی، تدوین یافته است. استفاده از منابع کتابخانه‌ای، نرم‌افزارهای فقهی و کتابخانه‌های دیجیتال مانند مدرسه فقاهت، المكتبه الشامله، جامع فقه، جامع تفاسیر و جامع روایات و رجوع به تقریرات درس خارج آیات عظام از منابع اصلی این پژوهش شمرده می‌شوند.

بنابراین مباحث در چهار بخش ارائه شده است: در بخش اول پس از بیان کلیات، مباحث مقدماتی چهارگانه توضیح داده شده است. در بخش دوم با عنوان حق باروری زنان در حقوق اسلامی، به بیان دیدگاه‌های پنجگانه پیرامون حق باروری زنان پرداخته شده و دلایل هر یک نیز مطرح شده و مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. در بخش سوم هم تصویر روشنی از حق باروری زنان در نظام حقوقی ایران ارائه داده‌ایم. در بخش چهارم، به بررسی و شناسایی الزامات، ضمانت اجرا و استثنای حق باروری زن پرداخته‌ایم تا در سایه آن زمینه‌ای برای حل اختلاف در زمینه باروری زنان فراهم شود.

---

۱. شیخ صدوق، من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۳۸۵.